ցով տանով, նոցից միասին խմբերով յարձակվում են փողոցի վրա և սպառնում են հոգացածդ Թուրքերի խանութները, բայց բարեկարգութեան վերջինները հալածում են փողոցից հոգացել իրանց խանութները և փախչել իրանց տները։ Միայն զոհ գնացին մի քանի խանութներ մինչև ոստիկանների գալը։ Հայ խանութպանները կանգնած կամ անուանց իրանց խանութների դռների վրա խաչեր էին դնել, որ յայտնի լինի թէ որանք պատկանում են քրիստոնեաներին, հոգացածից ազատ մնալու համար։ Երէկ և այսօր հոգիք առաւել սաստիկ էր, ուղեւոր որ անցորդեան գերդը չը հոգացածներով խաղաղցնել։ Նախքան երեկ Աֆղան-Թէկէեան արշաւանքից վերադարձող զինուորների պէտութեանը գնալը, որոնք հէնց նոր էին գալու նրանց շտաբներից։ Բայց զինուորներին հրամայված էր չը խառնել ոչ ոքին։ Միայն այսօր ժամի 4-ին մի անգամ զինուորները հրացաններից արձակեցին, որից, ինչպէս ասում են, մի քանի մարդիկ են սպանվել։ Կռիւը այնքան սաստիկ չէր, որքան ասվում էր, որի երկիւղից Թուրքերը գրեթէ քաղաքից դուրս էին ելել երէկ և այսօր։ Բայց պէտք է ասած, որ Թուրքերը, թէպէտ բաղդին էլ զինուորված են, չեն յարձակվում, այլ միայն պաշտպանողական դիրք են բռնում։ Միայն այն Թուրքը, որը ընկնում էր ասորների ձեռք, մեծ ծեծ էր ուտում։ Գաղղիական բնակիչները թողել գաղթական խաղաղութեան գցելու համար։ Գաղղիական բնակիչների վրա մի քանի քարեր արձակեցան, վնասվեց է արգէն որ ոչ մի զգուշացում, չեղել ես առա, թէ հայ, չէ հարուցանում ազատ շրջել փողոցում առանց ենթարկվելու հայհոյանքներին Թուրք խանութպանների կողմից։

Ասորների կանչում էին «չենք կամենում որ լինի քաղաքում մի հատ Թուրք ասորիկան, կամ Թուրք առաւել, նրանք Թուրքերի կողմն են պաշտպանում»։

Թէ որքան մարդ է զոհ եղել այդ անկարգութիւններին՝ դեռ յայտնի չէ, բայց հայերէ վնասից զերծ չլինի, քաղաքի վերաւորածներից, որոնց թիւը գուցէ շատ լինի։ Ոչ զինակն փողը կռիւը կը գտարք թէ ոչ, միայն բոլոր հայերը, որոնք մեծ մասամբ Թուրքերի անկում են բնակվում, նրանք որոնք չեն մասնակցել կռւին, երկիւղի մէջ են։ Գալատ չեն փախում նոյն իսկ Թուրքերը։

Երիվանեցայ

ՆԱՄԱԿ ԽԱՐԿՈՎԻՑ

Ապրիլի 17-ին

Այս տարի աշունքին, յայտ կայ, որ քաղաքի փոքրիկ հինած խարկովի Տեխնոլոգիական ինստիտուտը։

Համարը սխալ թանգանալ և խարկովում։ Այժմ այստեղ Ռուսինեանի չարարը ծախսվում է պուտը 8 ռուբլի։ Խարկովի ընկերութեան և Նախնեանի ֆաբրիկայինը—7 ր. 80 կոպ.։

Այստեղի հայ քահանան ժողովից մի քանի հայերին մէկի տանը հաւաք և իր ամբողջ որքան կարգով առանց ասեղէքն տարած երգման թուղթը և ստորագրել առանց։ Հայից յետոյ երբ մի քանիսի զլուխները արդէն տաքացած էին, քահանան ժողովից յաղում խրոխ թէ ազգային մի գործի մասը 25—30 ր., և բայց զգածից ստորագրել առանց մի խնդիրք յանուն կաթողիկոսի, իբրև թէ անցեա ժողովուրդը զոհ է նրանից։ Արանից յետոյ երբորդ օրը առանձնով կոնսիստորիայից երգման թուղթը հայերէն լեզուով քահանան պատմառ չլինել իր համար կրկին անելու աջակցելու և փող ժողովելու՝ ստորագրել առաջով հայերէն երգման թղթի վրա ես։

Օրոստու ամսին ասւում մի ընկերութեան մասցիր է շոգենաւով ճանապարհորդել Հողային չորս կողմը։ Այդ ընկերութեան մասնակից ցանկացողները որպէս մէկ partie de plaisir բոլոր յարմարութիւններով և չափաւոր ծախսով կը վայելեն ամենայն առաւել զուարճութիւններ ինչպէս ճանապարհորդութեան ժամանակ, նոյնպէս և նաւահանգիստներում։ Բոլոր ճանապարհորդութիւնը կը անի մէկ ամսի կամ փոքր ինչ աւելի։ Հոգեհաւը կունենի 46 կամ 48 հազար մղոն և կարգվէ մօտ 70 նշանաւոր նաւահանգիստ քաղաքներ և ամեն տեղ կը գտարկի բաւականին ժամանակ, որպէս զի ճանապարհորդները աւելեան կարողութիւն լաւ ծանօթանալ հետաքրքիր տեղերի և բնակիչների հետ։ Բայց հարցի փետաքը թէ որ կողմը գնալ առաջ՝ զէպի արևելք թէ արևմուտք և որքան ժամանակ մնալ խորհրդական քաղաքում կը պարզվի բոլոր ընկերութեան միաբանութեամբ։ Որոշեալ է որ ճանապարհորդները տաս ընտիր գեղեցիկ ընկերութեան մէջ այնպէս վաճառական ուսումնարանը կամ կարգը հանդերձ որպէս զի ճանապարհորդները լինեն մեծ աշխարհագրական ընկերութեան ճանապարհորդ ուսանողներ։ Համարը տաս ամսի մէջ սահմանած է 4 ր. 50 կոպ., նա աւելի ամեն դասի վրա։ Ճանապարհորդները կունենան իրանց համար մի դեղատուն (аптека), բժիշկ, բժիշկի օգնական և բժիշկ կին։ Զուարճութեան համար կունենան շոգենաւի մէջ երաժիշտներ (10 մարդ) ու. կինոտ կատարողութեան և մի յայտնի երգչուհի, որ նոյնպէս նուագել և ու. կինոն կը տան միասին հանդէսներ շոգենաւում, բայց դրանից շոգենաւում կը լինի պահմունք և ճանապարհորդները իրաւունք ունեն տալ հանդէսներ, ներկայացումներ, պարեր երգեցներ և այլն։ Այս ամեն զուարճութիւնների համար կան արդէն յարմարութիւններ։ Աւելի մանրամասն տեղեկութիւնների մասին ցանկացողները կարող են դիմել խարկով (Харьковъ, I. Н. П. Баллинъ. Екатеринославская улица, д. № 27)։

***

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Առաջանք տ. Վ. Վորոնցովեանից 3 ռուբլի, որից 3 ռուբլ յօգուտ «Մշակեան ընկերութեան», իսկ 2 ռուբլ յօգուտ Հայաստանի սովածներին։

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են որ 14-ին ապրիլի կռիւ ծագեց այդ քաղաքում քրիստոնեաների և մահմեդականների մէջ։ Մի կողմ էին ասոր բանւորները ու հայերը, իսկ միւս կողմ Թուրքերը։ Կռիւը շարունակվեց չորս օր։ Զորս օր է քաղաքի բոլոր խանութները փակված էին և փողոցներում խումբ խումբ շրջում էին զինուորները կարգը վերահաստատելու համար։ Նոյն քաղաքից մի ուրիշ թղթակից նոյն հարցի վրա մի աւելի մանրամասն թղթակցութիւն է ուղարկել մեզ, որ և տպում ենք «Մշակի» ներկայ համարում։

—

«Юридическое Обозрѣнiе» շաբաթաթերթը իր № 4-ի մէջ խօսելով այն հատուի մասին, որ պրոֆեսոր է Ալեքսանդր Ա. Պետերբուրգի իրաւաբանական ընկերութեան մէջ և որի մէջ նա բացատրել է անգլիական լեզուների նշանակութիւնը զօտկարանում, անհնարինելով դլխաւորապէս կովկասի, Լեհաստանի և Բալթեան նահանգների վրա, իրանից աւելացնում է. «Ճշմարտութիւնը պէտք է խօսի այն լեզուով, որով խօսում է ժողովուրդը։ Հարկաւոր չէ դրա մէջ գտնել ուրիշ ոչինչ որ դատաստանական պաշտօնեաները այն ժամանակ դժուար կը լինեն յանձնել բան ասոր ծոցումն անհեթեթները։ Անհնարավոր է մի քանի հարիւր կամ հազար ամենամեծերին սովորել ասոր լեզուն, քան թէ միլիոններից մասնիկի գարձնել առանց լեզուն նրան չը հասկացող ամբոխին։ Լեզուի հարցը կովկասի համար առաջին նշանակութիւն ունի։»

—

«Молва» լրագիրը դադարել է իր գոյութիւնը և լրագրի ներկայ 1881 թւի բաժանորդները նրա փոխարէն կստանան «Новости» լրագիրը։

—

Գնդապետ Դեկարմիչեան առաջարկում են 5000 ռուբլ այն տանեկի համար, որի վրա առարկայա վերաւորված թագաւորը։ Բայց Դեկարմիչեան չէ կամենում ծախել այդ տանեկը, այլ իր համար է թողնում, որպէս յիշատակ։

—

Բաղաքական յանցաւորների յանձնելու, ապստամբի իրաւունքը սահմանափակելու և ռահեազգայի սոցիալիստների դէմ միջոցներ գործ դնելու խնդիրները քննելու համար միջազգային կոնֆերենցիան, ինչպէս հաղորդում է «Новое Время» լրագիրը, կը կայանայ Բերլինում։ Իսկ «Русскій Курьеръ» լրագրին Վիեննայից հաղորդում են որ այդ կոնֆերենցիան բաղադրելի չէ կայանալ, որովհետև Անգլիան և Ֆրանսիան մերժել են մասնակցելու այդ միջազգային ժողովին։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱ

—

Լրագիրների մէջ կարդում ենք հետեւեալը։

Պարլամենտական գործունէութիւնը արևմտեան պետութիւնների մէջ գաւառի առանձին պատմառով դադարել է։ Ֆրանսիական ազգային ժողովները կը հաւաքուեն մայիսի 12-ին։ 1877 թուականին ընտրված հանրապետութեան ներկայացուցիչները կը հաւաքեն իրանց օրէնսդրական գործունէութիւնը վերջացնելու համար, որ ամեն կողմից օգնաւոր և օգտակար էր։ Այժմեան պատգամաւորները հանրապետական հիմնարկութիւնները ազատեցին բազմաթիւ վտանգներից, շատ դժուարութիւնների առաջն առան, այնպէս որ նրանց յաջորդներին գործունէութեան համար ճանապարհը հարթելու մաքրված է։

Ֆրանսիական լրագիրները զանազան տեսակի ամփոփում այժմեան պատգամաւորների գործունէութիւնը բարի ցանկութիւններով։ Լրագիրների կարծիքով, ֆրանսիան ամիթ չունի անշնորհակալ լինելու իր ներկայացուցիչներից։ Իր գործունէութեան ժամանակամիջոցը լրագրող պատգամաւորների ժողովի գլխաւոր ծառայութիւնը նրանումն է, որ նա վերջնականապէս հաստատեց հանրապետութիւնը և շրջապատեց նրան այնպիսի հիմնարկութիւններով, որոնք համապատասխանում են Ֆրանսիական ժողովրդի հանճարին։ Թէպէտ դեռ շատ բան պէտք է անել զանազան ձգտումները հաշտեցնելու և ժողովրդական հիմունքին այնպիսի ընթացք տալու համար, որ թոյլ չը տայ կրկնել այն նշանաւոր անցքերին, որոնք պատահեցին Ֆրանսիայի մէջ վերջին դարի ընթացքում։ Բայց գլխաւոր բանը, ինչ որ պէտք է կատարվէր մի հաստատված հանրապետութեան մէջ, արդէն կատարված է. ժամանակակից պետական գլխաւոր գործը, ժողովրդական կրթութեան գործը այնպիսի հաստատ հիմունքների վրա է դրված և այնպէս լաւ է կազմակերպված, որ շուտով ցոյց կը տայ իր բարերար ազդեցութիւնը թէ երկրի մտաւոր և բարոյական զարգացման և թէ նրա քաղաքացիական առողջութեան վրա։ Ֆրանսիական ժողովրդական ուսումնարանը ազատված է իր գլխաւոր պակասութիւնից, որի շնորհիւ նա քաղաքական միջոցի առարկայ էր դարձել, և յայտնված է ձրի, պարտադիր և աշխարհական, այսինքն կղերականների միապետական ազդեցութիւնից ազատ։ Ուսուցիչներին և ուսուցչուհիներին այնպիսի բաւականացուցիչ վարձատրութիւն է նշանակված, որ կը գրաւէ ժողովրդական լուսաւորութեան համար հատուկ կարողութեան ու անձնուէր դործիչներ։ Ժողովրդական ուսուցչի և ուսուցչուհու դրութիւնը պատուաւոր է դարձրած, ազատ հոգեւոր վարժելով նրան վարչական խնամակալութիւնից և զանազան անձանց միջամտութիւնից նրանց մանկավարժական գործունէութեան մէջ։ Այժմ Ֆրանսիական պատգամաւորների ժողովը աւելի շուտ քան քաղաքի ժողովրդական կրթութեան մասին օրէնքը հրատարակել, այնու ամենայնիւ նրա ծառայութիւնը ահագին և անմոռանալի կը լինէր։

Երկրային և միապետական շարժումներին վաղ ժամանակ ընտրված պատգամաւորները, բացի այն, որ գրեթէ ոչնչացրին այդ շարժումները, անաւշարկը չը թողին Ֆրանսիայի ժողովրդական հիմունքի միւս բաժիններ։ Պատգամաւորների ժողովը մշակեց և հրատարակեց ազդարական օրէնքները, որոնք ամենապատասխան են ներքին ազատ մտաւոր կեանքին։ Այդ օրէնքները թէպէտ ամեն կողմից կատարեալ չեն, բայց նրանք ազատ են կողմնակալ միտքը և նրա ազդական արտայայտութիւնը ամեն տեսակ արգելքներից և հալածում են ազդական ամբոխի խռովք, որ դրդում է ընկերական անկարգութեան և ապստամբութեան, որ վերաբերում է հասարակական բարոյականութեանը։ Այս գեղեցիկ բարենորոգումն էլ մասնաւոր գործունէութիւնը յանդգնաբար է համարված մի այն այն ժամանակ, երբ նա անհնար է ազգերին հետեւանքներ։ Ամեն տեսակ մամուլի և կարծիքների յայտնելը մասնաւոր միջոցով անպատժելի թոյլ է տալ, եթէ մինչև անգամ այդ կարծիքները արտաքնապէս զանազանված լինեն ընդունված համոզմունքներից։ Դա մի ծառայութիւն է ոչ թէ միայն Ֆրանսիայի, այլ և ամբողջ Եւրոպայի համար, որ նայում է Ֆրանսիայի վրա իբրև մի առաջադէմ երկրի վրա։

Այս որ չէ կարող ասել, որ քաղաքական նշանաւոր հարցերը այդքան լաւ լուծվեն և յաջողութեամբ լուծող մի ժողով առաջ իր կողմից և չէ կատարել իր պարտականութիւնը։

Խորհրդի մէջ միջնորդական դժուարութիւններ պատահեցան, բայց Եւրոպայի միջնորդութիւնը յաջող հանգիստացրեց և միջնորդական փոփոխութիւններ չեղան։ Այդ հանգամանքը համարեց Ֆրանսիային, որ նա առանց արգելքների հանգիստ կարող է շարունակել իր նախնական քաղաքականութիւնը հիւսիսային Աֆրիկայի մէջ։ Ազգեցութիւն և կշիռ անելով Ֆրանսիական մի որոշ ուղղութիւն յայտնում է, որ Ֆրանսիական զօրքերի արշաւանքի նպատակն է Տունիզը միացնել Ֆրանսիայի հետ։ „Ալժիրը Ֆրանսիայի անփոփոխութիւն չի կարելի համարել, ասված է յիշեալ օրագրի մէջ, մինչև որ չը ամրապնդենք Տունիզում։ Աւելի հեշտ է նուաճել Տունիզը, քան թէ հանդուրժել խուժանների ցեղը։ Վանդալների և կոլոնիստների պաշտպանողական փորձերը ապացուցին, թէ որքան վտանգաւոր է խառնուած (բաժանված) պաշտպանողական ուժը։ Եւ երբ շարժութից յետոյ մենք կարող ենք Տունիսի մէջ լինել, մինչդեռ վեց ամիս հարկաւոր կը լինի խուժանների հետ գործ վերջացնելու և նրանց պատժելու համար, իսկ այդ պատիժը նրանք մի քանի տարիներից յետոյ կը մոռանան։ Արդէն խաղաղութեան և զաւառի խաղերը ... շինել նշանակութիւնը պէտք է շուտով Տունիսի հաշտեցնել բաւական չէ, պէտք է այդ երկիրը կառավարել և ամբողջ պատերազմի վերջով միացնել Ֆրանսիայի հետ։ Դա միակ միջոց է Աֆրիկեան խաղաղութեան։ Ալժիրը պաշտպանելու և քաղաքակրթութեանը ծառայութիւն մատուցանելու համար։» Ֆրանսիական մամուլի ամբողջ ներկայացուցիչների այսպիսի պահանջները 'ի նկատի առնելով, կարող է ենթադրել, որ Տունիսի հարցը խաղաղ համար բաւականացուցիչ կերպով լուծվի։

Նոյնպէս լրագիրները յարձակված են Ֆրանսիական պատերազմական մինիստրի վրա այն առիթով, որ զինուորական անտարբերութեան մէջ մի քանի զօրաբաժիններ էին ներմտել։ „République Française“ լրագիրը, պաշտպանելով մինիստրին, յայտնում է, որ այդ անպի պատգամաւորների ժողովից մի յայտնի դասակարգ կը պահանջէր այժմեան դասական զէնք և զօրքերի զօրաթիւ